

В. М. Бондаренко, О. А. Курей, Е. Т. Дерді, О. Д. Бутусов

Моніторинг конкурентоспроможності регіону як механізм реалізації державної регіональної політики

Досліджується сутність моніторингу конкурентоспроможності шляхом аналізу й систематизації авторських підходів до трактування цього терміна та оцінювання рівня інформаційно-нормативного забезпечення моніторингу конкурентоспроможності регіонів на практиці. Систематизовано інформаційно-нормативне забезпечення моніторингу конкурентоспроможності в Україні, згруповано підходи до моніторингу конкурентоспроможності регіонів, його функції. Розглянуто особливості проблемно-орієнтованого моніторингу конкурентоспроможності, сформульовано систему моніторингу реалізації державної регіональної політики та її складові. Окреслено принципи проведення моніторингу конкурентоспроможності регіону. Зроблено висновок про динамічність і змінюваність явища конкурентоспроможності регіону під впливом дії факторів мінливого середовища розвитку. Зазначене обумовлює необхідність уточнення переліку індикаторів, які визначаються під час моніторингу конкурентоспроможності регіону, систематичності проведення самого моніторингу та подальшого врахування його результатів у реалізації державної регіональної політики.

Ключові слова: моніторинг, регіон, конкурентоспроможність, регіональна політика.

Постановка проблеми. Сучасні виклики глобального простору суттєво впливають на соціально-економічний розвиток країн, регіонів і бізнесу та, як результат, формують необхідність у своєчасному аналізі та моніторингу зміни конкурентоспроможності територій та різного рівня економічних систем. Постійне спостереження, тобто моніторинг соціально-економічного розвитку окремо взятих регіонів та іншого рівня економічних систем, дозволяє суб'єктам прийняття управлінських рішень оперативно реагувати на проблеми і своєчасно корегувати процес формування конкурентоспроможності, а отже, ефективну регіональну та державну політику загалом. Моніторинг конкурентоспроможності – це системне й постійне спостереження за зміною індикаторів стану та рівня конкурентоспроможності досліджуваних територій із чітким інформаційним повідомленням про рівні проблем і напрями їх вирішення. З боку органів влади щодо моніторингу конкурентоспроможності територій має бути чітке нормативне регулювання з окресленням системи індикаторів, суб'єктів здійснення цього процесу та систематичності. Однак відповідей у системі законодавства України сьогодні не існує.

Аналіз останніх досліджень. У науковій літературі, зокрема у працях Р. Мартіна, Т. Рудакової, Д. Борозан, К. Черток і Т. Гончаренко, Н. Кочеткової, О. Попової, В. Сактоєва та Н. Малиновської, І. Романків, О. Андренко, А. Романюк, висвітлені основи суті та моніторингу рівня регіональної конкурентоспроможності та окремих аспектів реалізації цього процесу в Україні. Однак значна кількість публікацій, що присвячені дослідженню сутності моніторингу конкурентоспроможності регіону та його нормативному забезпеченню, характеризується фрагментарністю, несистемністю через постійні реформи в державі та недоведеність цього процесу до рівня практичного використання. Необхідність проведення подальших досліджень у сфері формування сутнісного наповнення поняття «моніторинг регіональної конкурентоспроможності» на основі поєднання найкращого наукового досвіду з трансформаційними реаліями, що впливають на регіони України, та його інформаційно-нормативного забезпечення й обумовлює мету наукової статті.

Мета статті полягає в проведенні аналізу сутності моніторингу регіональної конкурентоспроможності через дослідження та систематизацію авторських

підходів до трактування цього терміна та оцінювання рівня його інформаційно-нормативного забезпечення в процесі організації на практиці.

Для досягнення визначеної мети використано такі загальнонаукові та специфічні методи дослідження, як логічний аналіз і синтез – для систематизації та узагальнення теоретичних основ поняття «моніторинг конкурентоспроможності регіону»; порівняльний аналіз – для дослідження особливостей цієї категорії у вітчизняних і зарубіжних авторських підходах; метод групування – для узагальнення підходів до моніторингу конкурентоспроможності регіонів; метод узагальнення, аналізу й синтезу – для систематизації інформаційно-нормативного забезпечення моніторингу конкурентоспроможності в Україні.

Основні результати дослідження. Конкурентоспроможність регіону є здатністю регіональної економіки оптимізувати наявні активи з метою конкуренції та процвітання на національному та глобальному ринках, а також адаптуватися до змін на цих ринках [23]. Таке трактування регіональної конкурентоспроможності дозволяє розглядати її як процес, що самопідсилюється, де наявні фактори конкурентоспроможності (вхідні) створюють нові фактори (вихідні), які стають вже наявними (вхідними) для нового циклу конкурентного процесу. Ці процеси можуть відбуватися і в зворотному напрямі. Зазначене питання є фундаментальним для стратегічного планування, адже процес поліпшення регіональної конкурентоспроможності є циклічним і безперервним. Саме тому стратегічні рішення мають базуватися на системі моніторингу, покликаній надавати найсвіжіші результати оцінювання конкурентної позиції та потенціалу регіону [24].

Конкурентоспроможність не є постійною характеристикою, тому що зі змінами зовнішнього та внутрішнього середовищ змінюються порівняльні переваги щодо інших регіонів. Погоджуємося з Т. В. Рудаковою, що доцільно визначати конкурентоспроможність регіону у динаміці, яка дозволяє робити більш обґрунтовані висновки та визначити тенденції до поліпшення чи погіршення стану регіону [17]. Розглядати конкурентоспроможність лише за допомогою кількісних показників ефективності цілком неправильно, вважає Д. Борозан, оскільки конкурентоспроможність є багатовимірним поняттям, яке слід розглядати в часі [22].

К. Черток і Т. Гончаренко [20] також слушно зазначають, що конкурентоспроможність регіону – це динамічне явище, яке постійно варіюється під впливом різноманітних факторів та чинників і потребує постійного моніторингу.

У сучасній економічній науці моніторинг трактується як організована та постійно діюча система збору та аналізу інформації, що характеризує процеси та явища суспільного розвитку шляхом проведення соціологічних досліджень, оцінювання стану проблем та діагностики тенденцій розвитку [6].

Моніторинг зміни основних параметрів соціально-економічного регіонального, національного та глобального середовищ дозволяє більш ефективно планувати напрями нарощення конкурентоспроможності регіональної економіки та підвищення якості соціального середовища [18].

Моніторинг соціально-економічного розвитку регіону пояснюється вченими як цілеспрямоване, комплексне, системне спостереження за зміною індикаторів стану та розвитку соціально-економічної системи регіону, що включає збір, аналіз та інтерпретацію інформації для підготовки та прийняття управлінських рішень [9]. Система моніторингу розвитку регіону, зазначає І. Романків, дозволяє практично в режимі реального часу проводити незалежне оцінювання тенденцій розвитку його соціально-економічного стану, отримувати інформацію про стан економічної кон'юнктури в реальному секторі економіки та можливі її зміни, оперативно здійснювати аналіз фінансового стану регіону та найважливіших факторів, що визначають регіональну соціальну політику. Керівництво регіону може не тільки відслідковувати найважливіші тенденції розвитку соціально-

економічних процесів, але й оперативно оцінювати вплив основних факторів, що визначають можливі зміни в цих процесах. Саме цим система моніторингу регіону формує необхідну основу для раннього виявлення виникаючих у регіоні диспропорцій, дозволяє підвищувати ефективність впроваджуваної стратегії розвитку [15].

С. Чупров і А. Бондарев [21] презентують моніторинг регіонального соціально-економічного розвитку як комплексне дослідження, метою якого є активна підтримка процесів пізнання соціально-економічних тенденцій та інформаційний супровід пошуку управлінських рішень у межах здійснюваної регіональної політики.

О. Андренко визначає моніторинг соціально-економічного розвитку як безперервний системний процес спостереження, збору, аналізу, прогнозування, визначення інтегральної оцінки кількісної та якісної інформації, використовуючи сучасні інформаційні системи, для виявлення тенденцій і розроблення стратегії соціального та економічного розвитку, підготовки й ухвалення управлінських рішень. Метою моніторингу соціально-економічного розвитку, на думку дослідниці, є забезпечення системи управління регіонів повною, оперативною, достовірною інформацією про соціально-економічний стан і процеси, що необхідно для розроблення стратегії розвитку регіонів, визначення депресивних районів, підвищення ефективності місцевого управління територіями [1].

А. Романюк розглядає цю категорію найширше, стверджуючи, що моніторинг стану та тенденцій розвитку регіону є складним механізмом, регулярна робота якого дозволяє реалізувати (залежно від цілей і завдань дослідження) дії зі спостереження, інформатизації, оцінювання, аналізу, пізнання, контролю, профілактики та прогнозування стану й розвитку економіки відповідної території та приймати відповідні управлінські рішення зацікавленими користувачами [16].

Ураховуючи, що конкурентоспроможність – це явище динамічне, сучасне стратегічне управління конкурентоспроможним розвитком регіону вимагає все більшої оперативності. Тому основною метою створення та впровадження системи моніторингу конкурентоспроможності регіону вважається підвищення ефективності управління територіальною економічною системою як на тактичному, так і на стратегічному рівнях [13].

М. Крулькевич і К. Синкова під моніторингом конкурентного середовища регіону пропонують розуміти безперервне спостереження за розвитком об'єктів з визначеними часовими інтервалами у фіксованому інформаційному полі регіону за заданими індикаторами. Система моніторингу конкурентного середовища регіону має бути орієнтована на конкретні дії, а саме – забезпечувати керівництво такою інформацією, яка б указувала на необхідність дій та допомагала обирати, яких саме [7].

Застосування на практиці моніторингу конкурентоспроможності в режимі реального часу дозволяє приймати ефективні управлінські рішення з корегування параметрів регіональної економічної стратегії та усунення негативного впливу внутрішніх і зовнішніх факторів, забезпечення гнучкості та адаптивності управління, виявлення та зміцнення конкурентних переваг території [2].

Останнім часом науковому обґрунтуванню підлягає таке поняття, як «проблемно-орієнтований моніторинг конкурентоспроможності». Важливим завданням сучасного проблемно-орієнтованого моніторингу, вважають Є. Мішон і Л. Єльміна, є відслідковування тенденцій розвитку процесів чи явищ соціально-економічної сфери, що, відповідно до існуючих критеріїв, є суспільно значущими [8]. Проблемно-орієнтований моніторинг, конкретизує Л. Єльміна, відрізняється від тотального предметом спостереження, тобто він дозволяє відслідковувати дискретні регіональні явища, які у разі небажаного чи повільного розвитку здатні стати перешкодою для нормального функціонування соціально-економічної сфери регіону [3]. Схожої думки дотримується В. Безгін, пояснюючи, що моніторинг конкурентоспроможності має бути спрямований на виявлення відхилень

фактичних чи прогнозних параметрів соціально-економічного розвитку регіону від кількісних параметрів – економічних індикаторів, відхилення від яких порушує нормальне функціонування економіки, призводить до формування негативних руйнівних тенденцій [2]. Є. Коритова в своєму дослідженні пропонує доповнити моніторинг проблемно-орієнтованим набором показників, за допомогою яких можливо врахувати глибину та кількість реальних депривацій населення регіону [5].

Саме існування негативних тенденцій, впливів зовнішніх факторів зумовило, на думку економістів, перехід системи моніторингу конкурентоспроможності з об'єктивно-пасивного на суб'єктивно-активний стан. Так, І. Рисін та І. Шлекіте активну роль моніторингу обґрунтовують тим, що на кожному етапі розвитку систем існують не тільки позитивні, але й негативні тенденції, фактори зовнішнього впливу, які виявити та класифікувати недостатньо. Під час моніторингу, на думку згаданих авторів, з'являється можливість на основі узагальнення інформації отримати адекватне уявлення про стан, вектори та динаміку розвитку об'єкта, його детермінанти та на цій основі розробити управлінські рішення, реалізація яких дозволить обмежити або ж повністю відвернути негативний вплив, а також підсилити дію сприятливих факторів та умов [14].

Реалізація моніторингу передбачає постійне спостереження за об'єктом. І. Рисін та І. Шлекіте [14] об'єктом моніторингу вважають соціально-економічну систему регіону, її окремі сектори, галузі, комплекси, форми підприємницької діяльності, види бізнесу. Оскільки, як уже зазначалось, однією з головних цілей регіональної конкурентоспроможності є підвищення рівня життя населення, погоджуємось з авторами, що моніторинг регіональної конкурентоспроможності має бути орієнтований на відслідковування змін не тільки економічних, а й тих, що відбуваються в соціумі.

Сутність моніторингу конкурентоспроможності регіону також проявляється крізь призму виконуваних ним функцій. Так, Н. Кочеткова основними функціями моніторингу вважає спостереження, оцінювання і контроль [6]. М. Крулькевич і К. Синкова роль моніторингу конкурентоспроможності пояснюють виконанням таких функцій, як контрольна, регулююча, алокаційна та стимулююча [7]. А. Романюк виділяє інформаційну, аналітичну, вишукувальну та прогнозну функції, справедливо зазначаючи, що під час проведення конкретних видів моніторингу цей перелік функцій може бути доповнено відповідно до специфіки поставлених завдань такими функціями, як організаційна, координуюча, діагностична, регулююча, контрольна та профілактична [16]. І. Рисін та І. Шлекіте серед функцій моніторингу наводять організаційну, інформаційно-діагностичну, контрольну, аналітичну та комунікаційну [14]. А. Суханова в межах механізму управління конкурентоспроможністю регіону відносить до функцій моніторингу планування, організацію, контроль, оцінювання, регулювання, облік і аудит [19]. Як бачимо, різні автори по-різному формують цей перелік функцій, однак одна з них, а саме контрольна, присутня у всіх авторських підходах. Сьогодні всі дослідники одностайні в тому, що моніторинг пов'язаний з контролем.

Окремо слід згадати про інформаційну складову моніторингу конкурентоспроможності регіону, на якій наголошують дослідники цієї проблеми. Ефективне державне регулювання розвитку регіональних соціально-економічних систем має будуватися на якісному фундаменті інформаційно-нормативного забезпечення. Інформаційно-нормативне забезпечення стратегічних і тактичних рішень державного менеджменту на регіональному рівні здатне підвищити ефективність державної регулятивної політики, заходів та інструментів державного впливу на соціально-економічний розвиток території як середовища місцезнаходження та розміщення продуктивних сил [18]. Саме на основі інформації, своєчасно наданої в потрібній формі, моніторинг впливає на розроблення регуляторної політики [7]. Стосовно соціально-економічних систем моніторинг має активний характер, оскільки орієнтований на створення інформаційної основи управління їх розвитком. Створене під час моніторингу інформаційне забезпечення має стати

основою для прийняття управлінських рішень та корекції умов і впливу факторів, що визначають стан та динаміку тих чи інших процесів [14]. Реалізація основних завдань моніторингу, зазначає О. Андренко [1], тісно пов'язана з проблемами створення єдиного інформаційного простору країни, розроблення та впровадження регіональної інформаційної системи. Має місце зворотний зв'язок: неможливо організувати ефективний моніторинг соціально-економічного регіонального розвитку, не використовуючи сучасні інформаційні системи, тоді як система моніторингу соціально-економічного розвитку є першоосновою територіальних інформаційних систем і дає поштовх до їх розвитку.

Реалізація моніторингу регіональної конкурентоспроможності має базуватись на певних принципах. Принципи моніторингу – це сукупність основоположних теоретичних вимог, що встановлюють специфічні правила організації та проведення моніторингу для підвищення результативності здійснюваних заходів на кожній стадії [16]. Реалізація принципів моніторингу як особливих теоретичних імперативів покликана забезпечити ефективну організацію моніторингу, продуктивну реалізацію його функцій [14]. Проведене дослідження, узагальнення та систематизація існуючих точок зору відносно вимог до побудови ефективної системи моніторингу регіональної конкурентоспроможності, доповнення традиційних уявлень дозволило віднести сюди принципи системності, комплексності, універсальності, безперервності, відкритості та цілеспрямованості.

Проблема достатнього інформаційно-нормативного забезпечення моніторингу та оцінювання конкурентоспроможності регіону стає все більш актуальною, адже вона покладена в основу вибору напрямів підвищення рівня конкурентоспроможності в умовах конкретних регіонів, визначення тенденцій розвитку регіонів-конкурентів і можливості співпраці з ними.

Окрему частину цього інформаційного забезпечення визначено нормативними актами різних інституцій. Тому варто проаналізувати ці нормативні та методичні положення, які можуть використовуватися суб'єктами, що реалізують процес моніторингу на практиці, заглибившись в історію інформаційно-нормативного забезпечення моніторингу конкурентоспроможності в Україні.

Національний інститут стратегічних досліджень свого часу виробив власну методику стратегічного моніторингу розвитку регіонів України, яка застосовувалася його регіональними філіями у містах Донецьку, Дніпропетровську, Львові, Одесі, Ужгороді та Харкові. Основними напрямками моніторингу Національного інституту стратегічних досліджень були соціально-економічний розвиток регіонів, ключові управлінські рішення органів влади регіонального й місцевого рівнів і перебіг реформування основних сфер суспільного життя у регіонах.

Основна перевага цієї методики – моніторинг стратегії розвитку регіонів за низкою соціально-економічних показників, що об'єктивно вказує і на ефективність регіональної політики та рішень регіональних органів влади. Однак запропонована методика не давала можливості порівняння регіонів і визначення їх рейтингу, оскільки не передбачала використання конкурентного аналізу. Через перебіг процесів реорганізації Національного інституту стратегічних досліджень, зокрема ліквідації окремих філій, відсутня систематичність у процесі моніторингу, а інформаційна цінність, відповідно, втрачається.

Зважаючи на таку ситуацію, на нашу думку, моніторинг конкурентоспроможності регіонів потребує відповідного нормативного забезпечення, особливо в умовах реалізації децентралізаційної реформи в Україні. Водночас ефективна система моніторингу регіонів, об'єднаних територіальних громад покликана забезпечити ефективну підтримку економічного розвитку цих адміністративних одиниць.

Станом на сьогодні в Україні є достатня нормативна база регулювання відносин між державою, регіонами та об'єднаними територіальними громадами. Однак цей процес потребує подальшого вдосконалення, особливо в умовах реалізації децентралізаційної реформи та моніторингу децентралізованих територій.

Закон України «Про стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів» [12] спрямований на забезпечення сталого розвитку регіонів України, ефективне використання їхнього потенціалу, вирівнювання соціально-економічного розвитку через систему інструментів державної політики. У його межах чітко прописано методику визначення депресивних територій за відповідними критеріями. Суб'єктами, які здійснюють організацію контролю та звітності, є центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, який у квітні кожного року, що настає за звітним, подає на розгляд Кабінету Міністрів України доповідь до виконання угод щодо регіонального розвитку та програм подолання депресивності територій, використання виділених на ці потреби коштів Державного бюджету України [10].

Слід зазначити, що моніторинг показників розвитку регіонів, районів і міст обласного значення здійснюють центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування державної регіональної політики, обласні, Київська міська адміністрація на підставі даних державної статистичної звітності та інших даних центральних органів виконавчої влади в порядку, що встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Порядок здійснення моніторингу соціально-економічних показників розвитку регіонів визначає механізм здійснення моніторингу соціально-економічних показників розвитку регіонів, районів і міст обласного для визнання відповідної території депресивною. Отже, індикатори, які використовуються в цій методиці, можуть бути використані як індикатори, що характеризують втрату спроможності територій до розвитку [10].

У межах методики індикаторами, що свідчать про неспроможність до розвитку територій, є такі: обсяг валового регіонального продукту (до 2004 р. – обсяг валової доданої вартості) у розрахунку на одну особу в фактичних цінах, гривень; обсяг реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) на одну особу, гривень; середньомісячна заробітна плата одного найманого працівника, гривень; щільність сільського населення, осіб на 1 км²; частка осіб, зайнятих у промисловості, відсотків; частка осіб, зайнятих у сільському господарстві, відсотків; рівень зареєстрованого безробіття, відсотків; рівень зареєстрованого довготривалого безробіття, відсотків; коефіцієнт природного приросту (скорочення) населення, на 1 тис. осіб; обсяг реалізованої сільськогосподарської продукції (робіт, послуг) на одну особу, гривень; перелік районів, на території яких перебувають у стадії закриття вугледобувні та вуглепереробні підприємства [10].

Головним суб'єктом моніторингу на національному рівні визначено Міністерство розвитку громад та територій України (Мінрегіон), яке має забезпечити координацію роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади, пов'язаної з проведенням зазначеного моніторингу [10]. До переваг цієї методики можна віднести чіткий перелік показників і критеріїв їх інтерпретації, наявність показників соціального розвитку, до недоліків – відсутність показників, що характеризують ефективність місцевої та регіональної влади та їх рішень, а також відсутність одного інтегрального показника.

Кроком вперед стало затвердження у 2016 р. Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації [10]. Цей нормативний документ визначає склад, зміст, строки розроблення, проведення моніторингу та оцінювання результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації.

Аналізуючи типову форму звіту про результати проведення моніторингу виконання плану заходів з реалізації регіональної стратегії розвитку, варто відзначити, що критеріями для порівняння ефективності реалізації регіональних стратегій є виконання плану їх реалізації. Однак відсутність однакових індикаторів для всіх може викликати суттєві труднощі у побудові рейтингу, який передбачає конкурентний аналіз.

**Моніторинг конкурентоспроможності регіону
як механізм реалізації державної регіональної політики**

Закон України «Про засади державної регіональної політики», прийнятий 2015 р. [11], визначає, що центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування державної регіональної політики, здійснює моніторинг реалізації державної стратегії регіонального розвитку України та через три роки після початку її реалізації подає Кабінету Міністрів України пропозиції щодо корегування (за необхідності) її завдань і заходів, продовження періоду дії. З результатів аналізу цього нормативного акта видно, що система моніторингу реалізації державної регіональної політики загалом описана. Однак відсутність тісних показників спостереження за реалізацією державної політики формує низку недоліків, які зазначені вище. Система моніторингу реалізації регіональної політики представлена у табл. 1.

Таблиця 1

Система моніторингу реалізації державної регіональної політики

Суть моніторингу	Методика	Результати моніторингу	Інформаційне забезпечення моніторингу
Періодичне відстеження відповідних індикаторів, відстеження їх динаміки, підготовка та оприлюднення результатів такого моніторингу	Показники, що характеризують стан реалізації державної стратегії регіонального розвитку України, на основі офіційних статистичних даних та інформації центральних органів виконавчої влади Оцінювання результативності державної стратегії регіонального розвитку України та плану заходів з її реалізації проводиться шляхом періодичного відстеження, вимірювання і порівняння фактичних результатів з індикаторами досягнення цілей та пріоритетів, визначених державною стратегією регіонального розвитку України та планом заходів з її реалізації	Результати моніторингу та оцінювання результативності підлягають оприлюдненню та враховуються у звітах про виконання щорічних програм економічного і соціального розвитку регіонів Звіти про результати моніторингу та оцінювання результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації подаються в установленому порядку Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями на затвердження відповідно Верховній Раді Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським радам	Державна стратегія регіонального розвитку України План заходів з реалізації державної стратегії регіонального розвитку України Регіональні стратегії розвитку План заходів з реалізації регіональних стратегій розвитку Інвестиційні програми (проекти), спрямовані на розвиток регіонів

Джерело: розроблено на основі [11].

Історичним стало прийняття постанови КМУ «Деякі питання удосконалення системи моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики», яка вперше формалізувала саме процес моніторингу конкурентоспроможності регіону на законодавчому рівні. Цією ж постановою затверджено ще чотири важливі документи: Порядок проведення розрахунку індексу конкурентоспроможності регіонів; Методику проведення розрахунку індексу конкурентоспроможності регіонів; Порядок проведення розрахунку індексу регіонального людського розвитку; Методику проведення розрахунку індексу регіонального людського розвитку [4].

Щодо організації моніторингу, то зазначено, що розрахунок індексу конкурентоспроможності регіонів проводиться Мінрегіоном з 2019 р. щороку на підставі наявних даних офіційної статистики, інформації, поданої міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, Національним банком (за згодою), Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими держадміністраціями за визначеним переліком показників. Крім того, передбачено якісні методи моніторингу шляхом

інтерактивного та анкетного опитувань щодо індексу конкурентоспроможності регіонів (мають проводитися у січні-грудні року, що передує року розрахунку індексу за порядком, визначеним Мінрегіоном). Останній надає до 15 вересня Кабінетові Міністрів України результати розрахунку індексу конкурентоспроможності регіонів та оприлюднює їх разом з аналітичними записками [4].

Однозначно, що прийняття цих нормативних актів суттєво й позитивно вплине на процес моніторингу конкурентоспроможності регіону, однак така затримка в часі у його розрахунку (9 місяців після закінчення року) впливає на оперативність прийняття подальших управлінських рішень, хоча і є зрозумілою, зважаючи на період оприлюднення даних Державною службою статистики України. Крім того, ефективна регіональна та державна політика залежить від вчасно прийнятих рішень і своєчасного моніторингу, який має проводитися не виключно представниками влади, але й громадськими організаціями і частіше, ніж раз на рік.

Висновки. Отже, моніторинг регіональної конкурентоспроможності, слід розглядати, на нашу думку, як постійно діючу систему збору та аналізу інформації щодо основних параметрів соціально-економічного стану регіону для підготовки та прийняття управлінських рішень. Водночас дослідженням обґрунтовано, що конкурентоспроможність регіону – це динамічне явище, яке змінюється під впливом різноманітних факторів, вимагаючи постійного моніторингу.

Проаналізувавши різноманітні вітчизняні підходи та нормативно-методичне забезпечення моніторингу та оцінювання соціально-економічного розвитку регіону, конкурентоспроможності можна відзначити, що розмаїття підходів обумовлене різним баченням авторами самого терміна «конкурентоспроможність регіону» та критеріїв, які його визначають, тому, зважаючи на інтеграційні процеси нашої країни та її регіонів, цінним є використання європейського досвіду у цих питаннях.

Нині в Україні відбувається процес подальшої трансформації та удосконалення нормативно-правового забезпечення моніторингу конкурентоспроможності регіонів. Про це свідчать нормативні акти 2017 р. Однак, на нашу думку, чинне нормативне забезпечення мало би бути спрямоване на уточнення самого набору індикаторів, які включені в індекс регіональної конкурентоспроможності, систематичності його проведення, розрахунку показників, учасників фокус-груп з моніторингу, градації індикаторів за періодами моніторингу (щомісячні, квартальні, піврічні, річні), специфічних індикаторів, що визначають пріоритети стратегічного розвитку конкретного регіону.

Список використаних джерел

1. Андренко О. А. *Напрями удосконалення моніторингу соціально-економічного розвитку адміністративного району*: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец.: 08.00.05 / Харківська національна академія міського господарства. Харків, 2010. 24 с.
2. Безгин В. М. Теоретико-методические основы формирования системы мониторинга конкурентоспособности региона. *Наука XXI века: проблемы и перспективы*. 2016. № 1(4). С. 78-80.
3. Ельмина Л. П. *Проблемно-ориентированный мониторинг конкурентоспособности региона и его совершенствование*: автореф. дисс. ... канд. екон. наук: спец.: 08.00.05 / Воронежский государственный университет. Воронеж, 2013. 24 с.
4. Деякі питання удосконалення системи моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики: постанова Кабінету Міністрів України від 20.12.2017 р. № 1029. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-2017-%D0%BF#Text>
5. Корьтова Е. В. *Мониторинг процессов социально-экономического развития региона*: автореф. дисс. ... канд. екон. наук / Восточно-Сибирский государственный технологический университет. Улан-Удэ, 2010. 24 с.
6. Кочеткова Н. В. Совершенствование системы мониторинга социально-экономической дифференциации региона. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2012. Вип. 22(1). С. 90-96.
7. Крулькевич М. И., Сычкова К. В. Использование мониторинга конкурентной среды как инструмента регуляторной политики региона. *Економіка промисловості*. 2009. № 1. С. 33-37.

8. Мишон Е. В., Ельмина Л. П. Проблемно-ориентированный мониторинг конкурентоспособности региона: возможности и инструменты анализа. *Вестник ВГУ. Серия: География. Геоэкология*. 2013. № 2. С. 83-85.
9. Попова О. А., Сактоев В. Е., Малиновская Н. А. Теоретические аспекты организации системы мониторинга социально-экономической системы региона. *Перспективы науки*. 2014. № 9(60). С. 113-120.
10. Порядок здійснення моніторингу соціально-економічних показників розвитку регіонів, районів та міст обласного, республіканського в Автономній Республіці Крим значення для визнання територій депресивними. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 2.03.2010 р. № 235. *Законодавство України*: сайт. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/235-2010-%D0%BF>
11. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 5.02.2015 р. № 156-VIII. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
12. Про стимулювання розвитку регіонів: Закон України від 8.09.2005 р. № 2850-IV. *Законодавство України*: сайт. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2850-15>
13. Проскура В. Ф. Розробка системи моніторингу конкурентоспроможності регіону. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія: Економічна*: зб. наук. пр. 2014. Вип. 46. С. 76-80.
14. Рисин И. Е., Шлеките И. А. Сущность мониторинга социально-экономического развития региона и принципы его организации. *Проблемы региональной экономики*. 2016. № 18. URL: <http://www.lerc.ru/?part=bulletin&art=18&page=12>
15. Романків І. М. Аналіз систем моніторингу економічного розвитку регіону. *Російський академічний журнал*. 2013. Т. 24. № 2. С. 57-61.
16. Романюк А. В. Теоретические основы проведения мониторинга состояния и тенденций развития экономики региона. *Экономика и управление*. 2014. № 2. С. 329-338.
17. Рудакова Т. В. Визначення критеріїв управління конкурентоспроможністю регіону. *Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем*. 2011. № 16. С. 211-223.
18. Семидоцкий В. А., Данилевская Е. Н. Методический подход к организации системы мониторинга эффективности государственного регулирования развития региональных социально-экономических систем. *Научные труды КубГУ*. 2015. № 11. URL: <http://ntk.kubstu.ru/file/623>
19. Суханова А. В. *Механізм формування конкурентних переваг економіки регіону*: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.05 / Одеська національна академія харчових технологій. Одеса, 2016.
20. Черток К. М., Гончаренко Т. П. *Сутність поняття конкурентоспроможності регіону*. 2013. URL: http://www.rusnauka.com/6_PNI_2013/Economics/2_129298.doc.htm
21. Чупров С. В., Бондарев А. Е. Методологические принципы разработки и проведения мониторинга регионального социально-экономического развития. *Известия ИГЭА*. 2013. № 1(87). С. 133-139.
22. Borozan D. Regional competitiveness: Some conceptual issues and policy implications. *Interdisciplinary Management Research*. 2008. Vol. 1(4). Pp. 50-63.
23. Martin R. *A Study on the Factors of Regional Competitiveness*. Cambridge: University of Cambridge, 2003. 184 p. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/3cr/competitiveness.pdf
24. Snieška V., Bruneckienė J. Measurement of Lithuanian regions by regional competitiveness index. *Engineering economics*. 2009. No. 1(61). Pp. 45-57. URL: <http://inzeko.ktu.lt/index.php/EE/article/view/11584/6269>

References

1. Andrenko, O. A. (2010). Napryamy udoskonalennya monitorynhu sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku administratyvnoho rayonu [Directions for improving of monitoring of social and economic development of an administrative district] (Ph.D. in Econ. Thesis, Kharkiv National Academy of Municipal Economy, Ukraine). Kharkiv. [in Ukrainian].
2. Bezgin, V. M. (2016). Teoretiko-metodicheskiye osnovy formirovaniya sistemy monitoringa konkurentosposobnosti regiona [Theoretical and methodological foundations of the formation of a system for monitoring the competitiveness of the region]. *Nauka XXI veka: problemy i perspektivy – Science of the XXI century: problems and prospects*, 1(4), 78-80. [in Russian].
3. Elmina, L. P. (2013). Problemno-oriyentirovannyy monitoring konkurentosposobnosti regiona i yego sovershenstvovaniye [Problem-oriented monitoring of the region's competitiveness and its improvement]. (Ph.D. in Econ. Thesis, Voronezh State University, Russia). Voronezh. [in Russian].
4. Deyaki pytannya udoskonalennya systemy monitorynhu ta otsinky rezul'tatyvnosti realizatsiyi derzhavnoyi rehional'noyi polityky [Some issues of improving the system of monitoring and evaluation of the effectiveness of the state regional policy implementation] (2017). Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine, adopted on 2017, Dec 20, 1029. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-2017-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
5. Korytova, Ye. V. (2010). Monitoring protsessov sotsial'no-ekonomicheskogo razvitiya regiona [Monitoring the processes of socio-economic development of the region]. (Ph.D. in Econ. Thesis, East Siberian State Technological University, Russia). Ulan-Ude. [in Russian].
6. Kochetkova, N. V. (2012). Sovershenstvovaniye sistemy monitoringa sotsial'no-ekonomicheskoy differentsiatsii regiona [Improving the monitoring system of socio-economic differentiation of the region]. In

- Naukovi pratsi Kirovohrads'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky [Scientific works of Kirovograd National Technical University. Economic sciences]:* Vol. 22(1) (pp. 90-96). [in Russian].
7. Krulkevich, M. I., & Synkova, K. V. (2009). Ispol'zovaniye monitoringa konkurentnoy sredy kak instrumenta regul'yatornoy politiki regiona [Using the monitoring of the competitive environment as an instrument of regional regulatory policy]. *Ekonomika promyslovosti – Economy of industry*, 1, 33-37. [in Russian].
 8. Mishon, Ye. V., & Elmina, L. P. (2013). Problemno-orientirovannyj monitoring konkurentosposobnosti regiona: vozmozhnosti i instrumenty analiza [Problem-oriented monitoring of the region's competitiveness: opportunities and analysis tools]. *Vestnik VGU. Seriya: Geografiya. Geoekologiya – VSU Bulletin. Series: Geography. Geocology*, 2, 83-85. [in Russian].
 9. Popova O. A., Saktuyev, V. Ye., & Malinovskaya, N. A. (2014). Teoreticheskiye aspekty organizatsii sistemy monitoringa sotsial'no-ekonomicheskoy sistemy regiona [Theoretical aspects of the organization of the monitoring system of the socio-economic system of the region]. *Perspektivy nauki – Science perspective*, 9(60), 113-120. [in Russian].
 10. Poryadok zdiysnennya monitorynhu sotsial'no-ekonomichnykh pokaznykiv rozvytku rehioniv, rayoniv ta mist oblasnoho, respublikans'koho v Avtonomniy Respublitsi Krym znachennya dlya vyznannya terytoriy depresyvnymy [The procedure for monitoring socio-economic indicators of development of regions, districts and cities of regional, republican in the Autonomous Republic of Crimea significance for the recognition of territories as depressed] (2010). Approved by a resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on 2010, Mar, 2, 235. *Legislation of Ukraine: Website*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/235-2010-%D0%BF> [in Ukrainian].
 11. Pro zasady derzhavnoyi rehional'noyi polityky [On the principles of state regional policy] (2015). Law of Ukraine, adopted on 2015, Feb 5, 156-VIII. *Legislation of Ukraine: Website*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> [in Ukrainian].
 12. Pro stymulyuvannya rozvytku rehioniv [On stimulating development of the regions] (2005). Law of Ukraine, adopted on 2005, Sep 8, 2850-IV. *Legislation of Ukraine: Website*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2850-15> [in Ukrainian].
 13. Proskura, V. F. (2014). Rozrobka systemy monitorynhu konkurentospromozhnosti rehionu [Development of a system for monitoring the competitiveness of the region]. In *Visnyk L'vivskoyi komertsynoyi akademiyi [Herald of Lviv University of Trade and Economics. Ser.: Economic sciences]:* Vol. 46 (pp. 76-80). [in Ukrainian].
 14. Risin, I. Ye., & Shlekite, I. A. (2016). Sushchnost' monitoringa sotsial'no-ekonomicheskogo razvitiya regiona i printsipy yego organizatsii [The essence of monitoring the socio-economic development of the region and the principles of its organization]. *Problemy regional'noy ekonomiki – Problems of regional economy*, 18. Retrieved from <http://www.lerc.ru/?part=bulletin&art=18&page=12> [in Russian].
 15. Romankiv, I. M. (2013). Analiz sistem monitoringa ekonomicheskogo razvitiya regiona [Analysis of systems for monitoring the economic development of the region]. *Rossiyskiy akademicheskij zhurnal – Russian academic journal*, 2(24), 57-61. [in Russian].
 16. Romanyuk, A. V. (2014). Teoreticheskiye osnovy provedeniya monitoringa sostoyaniya i tendentsiy razvitiya ekonomiki regiona [Theoretical foundations of monitoring the state and development trends of the regional economy]. *Ekonomika i upravleniye – Economics and management*, 2, 329-338. [in Russian].
 17. Rudakova, T. V. (2011). Vyznachennya kryteriyiv upravlinnya konkurentospromozhnistyu rehionu [Defining criteria for managing the competitiveness of the region]. *Ekonomiko-matematychnye modelyuvannya sotsial'no-ekonomichnykh system – Economic and mathematical modeling of socio-economic systems*, 16, 211-223. [in Ukrainian].
 18. Semidotskiy V. A., & Danilevskaya, Ye. N. (2015). Metodicheskij podkhod k organizatsii sistemy monitoringa effektivnosti gosudarstvennogo regulirovaniya razvitiya regional'nykh sotsial'no-ekonomicheskikh sistem [Methodological approach to organizing a monitoring system for the effectiveness of state regulation of the development of regional socio-economic systems]. *Nauchnyye trudy KubGTU – Scientific works of KubSTU*, 11. Retrieved from <http://ntk.kubstu.ru/file/623> [in Russian].
 19. Sukhanova, A. L. (2016). Mekhanizm formuvannya konkurentnykh perevah ekonomiky rehionu [Mechanisms of formation of competitive strengths of region]. (Ph.D. in Econ. Thesis, Odessa National Academy of Food Technologies, Ukraine). Odesa. [in Ukrainian].
 20. Chertok, K. M., & Honcharenko, T. P. (2013). Sutnist' ponyattya konkurentospromozhnosti rehionu [The essence of the concept of competitiveness of the region]. Retrieved from http://www.rusnauka.com/6_PNI_2013/Economics/2_129298.doc.htm [in Ukrainian].
 21. Chuprov, S. V., & Bondarev, A. Ye. (2013). Metodologicheskiye printsipy razrabotki i provedeniya monitoringa regional'nogo sotsial'no-ekonomicheskogo razvitiya [Methodological principles for the development and monitoring of regional socio-economic development]. *Izvestiya IGEA – Bulletin of ISEA*, 1(87), 133-139. [in Russian].
 22. Borozan, D. (2008). Regional competitiveness: Some conceptual issues and policy implications. *Interdisciplinary Management Research*, 1(4), 50-63.
 23. Martin, R. (2003). *A Study on the Factors of Regional Competitiveness*. Cambridge: University of Cambridge. Retrieved from http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/3cr/competitiveness.pdf

24. Snieška, V., & Bruneckienė, J. (2009). Measurement of Lithuanian regions by regional competitiveness index. *Engineering economics*, 1(61), 45-57. Retrieved from <http://inzeko.ktu.lt/index.php/EE/article/view/11584/6269>

Bondarenko V. M., Kurey O. A., Derdi E. T., Butusov O. D. Monitoring of a region's competitiveness as a mechanism of a state regional policy implementation.

The latest trends in the analysis of socio-economic development, as opposed to taking into account the globalization processes impact, put more emphasis on the trends of regionalization at the interstate level. The understanding of the fact that not only states and enterprises but also individual regions are competing makes it possible to realize clearly the ultimate goal of the overall transformation of large economic systems which are designed to form, on the one hand, the most organic conditions for the development of individual regions and territories, and on the other, to take into account the prospects of regions' involvement in the state regional policy implementation based on the results of their competitiveness monitoring. The article aims to formulate the essence of competitiveness monitoring by measuring and systematizing the author's approaches to the interpretation of this term and assessment of information level and regulatory support for regions' competitiveness monitoring in practice. The article systematizes information and regulatory support for monitoring competitiveness in Ukraine. The approaches to monitoring the competitiveness of regions and its functions are grouped; the features of problem-oriented monitoring of competitiveness are considered; a system for monitoring the implementation of state regional policy and its components is outlined; the principles of monitoring the competitiveness of the region are determined. The conclusion is made about the dynamism and changeability of the regional competitiveness phenomenon under the influence of factors of the changing development environment. It, in turn, makes it necessary to clarify the list of indicators that are determined in the process of the regions' competitiveness monitoring, the systematic nature of the monitoring itself, and further consideration of its results in the state regional policy implementation.

Keywords: monitoring, region, competitiveness, regional policy.

Бондаренко Вікторія Михайлівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (e-mail: viktoriya.bondarenko@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9736-7789>).

Bondarenko Viktoriya Mykhaylivna – Ph.D. (Econ.), Associate Professor of the Department of business administration, marketing and management of the Uzhhorod National University.

Курей Оксана Андріївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (e-mail: oksana.kurei@uzhnu.edu.ua, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7591-2272>).

Kurey Oksana Andriyivna – Ph.D. (Econ.), Associate Professor of the Department of business administration, marketing and management of the Uzhhorod National University.

Дерді Емма Тіберіївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки, маркетингу і менеджменту Івано-Франківського навчально-наукового інституту менеджменту Тернопільського національного економічного університету (e-mail: emderdy@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3808-8581>).

Derdy Emma Tiberiyivna – Ph.D. (Filol.), Associate Professor of the Department of international economics, marketing and management of the Ivano-Frankivsk Academic Institute of Management of the Ternopil National Economic University.

Бутусов Олександр Дмитрович – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри фінансів, економіки та інформаційних технологій ПВНЗ «Карпатський університет імені Августина Волошина» (e-mail: a.d.butusov@icloud.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5135-6224>).

Butusov Oleksandr Dmytrovych – Ph.D. (Econ.), Senior Lecturer of the Department of finance, economics and information technologies of the Augustine Voloshyn Carpathian University.

Надійшло 15.06.2020 р.